

Audycje Zygmunta Haupta w Głosie Ameryki: amerykańska literatura, sztuka, nauka i życie społeczne

Barbara Krupa

ORCID: 0000-0002-7085-9211

Z audycji przygotowywanych przez Zygmunta Haupta w Głosie Ameryki wyłania się obraz kraju demokratycznego, opartego na tradycji i wartościach chrześcijańskich. Obraz ten był zgodny z ówczesną polityką informacyjną radia. Tego rodzaju propagandowe audycje prezentowały amerykańskich mężów stanu, rocznice wydarzeń historycznych lub nawiązywały do zdarzeń ukazujących Związek Radziecki i państwa satelitarne, w tym zwłaszcza komunistyczną Polskę, w złym świetle. Wśród licznych przykładów takich audycji znajdziemy szkic *Rocznica urodzin Tadeusza Kościuszki i Abrahama Lincolna z 2 grudnia 1956 roku*¹, ukazujący obu bohaterów jako bojowników o wolność i sprawiedliwość. Inna audycja, z 18 września 1951 roku, zatytułowana *Amerykańscy lotnicy nad Warszawą – siódma rocznica wydarzenia*², jest polską wersją wywiadu przeprowadzonego z majorem Huberem z Chester w Pensylwanii, uczestnikiem lotu nad Warszawą podczas powstania 1944 roku, zrzucającym amunicję, broń

¹ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, Zygmunt Haupt Papers 2021 (dalej: ZHP), box 15, folder 4.

² ZHP, box 11, folder 5.

i żywność oraz niosącym powstańcom nadzieję. Z kolei audycja z 1953 roku (brak dnia i miesiąca) *Protest polskich Amerykanów przeciw prześladowaniom Kościoła w Polsce*³ jest sprawozdaniem opisującym protest Polaków z 22 marca 1953 roku w Chicago, występujących przeciwko dekretowi o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych w Polsce⁴. Skrypt przedstawia uczestników, a zarazem członków różnych organizacji polonijnych, między innymi generała broni Kazimierza Sosnkowskiego, byłego Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie, oraz Anielę Łagodzińską, prezeskę Związku Polek. W audycji przytoczono fragmenty niektórych wystąpień i streszczenia innych, co w zamierzeniu autora miało za zadanie urozmaicić monotonię monologu sprawozdania.

W tym duchu przygotowany był także cykl *Frontiers of Knowledge* [Granice wiedzy]. Zachowały się tylko dwie audycje z 1956 roku⁵. Jedna z nich to wywiad z amerykańskim filozofem Sidneyem Hookiem (1902–1989), przedstawicielem szkoły pragmatystów, znanym z wkładu w filozofię historii i edukacji oraz teorii polityki i etyki. Zwolennik komunizmu w młodości znany był później z krytyki totalitaryzmu. Wywiad wpasowuje się doskonale w ramy czarno-białego schematu, ukazującego przewagę USA na tle krajów komunistycznych. W zakończeniu audycji autor zapowiada wywiad z Henrym Lucem (1898–1967), amerykańskim magnatem prasowym („Life”, „Time”, „Fortune”, „Sport Illustrated”), nazywanym najbardziej wpływowym prywatnym obywatelem Ameryki swoich czasów. Jego prasa zmieniła dziennikarstwo i zwyczaj czytelnictwa milionów Amerykanów. Niestety, w archiwum nie zachowała się ta audycja.

Z innych audycji Haupta wyłania się Ameryka kulturalna, literacka, czytana, a zwłaszcza muzykalna. Reportaże i szkice ukazują indywidualne i instytucjonalne osiągnięcia naukowe. Nie brakuje również audycji o codziennym życiu Amerykanów. Można wyodrębnić kilka serii poświęconych tej tematyce. Niektóre z nich mają konkretny tytuł i nadawane są w ustalone dni tygodnia. Inne pozbawione są takich ścisłych ram.

Wtorkowa seria *What America Is Reading?* [Co Ameryka czyta?] ma zazwyczaj charakter recenzji lub przeglądu nowości wydawniczych, której główną formą podawczą jest narracja autorska. W tym cyklu omawiane są książki beletrystyczne, poezja, biografie, eseje, książki podróżnicze, popularnonaukowe i naukowe oraz poszczególne gatunki literackie lub twórczość indywidualnych autorów. W jednej z audycji Haupt poleca wakacyjne lektury⁶. Przeglądane tytuły zazwyczaj pochodzą z listy „The New York Times Book Review”, cotygodniowego przeglądu nowości wydawniczych, dodatku do gazety codziennej „New York Times”. Czasem Haupt wykorzystuje inne źródła, takie jak informacje o nagrodzonych przez amerykańskich wydawców tytułach, na przykład w audycji *What America Is Reading – The National Book Awards* [Co Ameryka czyta – krajowe nagrody książkowe]⁷ (data nieczytelna)⁸.

³ ZHP, box 11, folder 5.

⁴ Dekret z 9 lutego 1953 r., uchylony w 1957 r.

⁵ ZHP, box 15, folder 8.

⁶ ZHP, box 16, folder 6: Audycja z 11 czerwca 1957 r.: *What America Is Reading – A Guide to Summer Reading*.

⁷ National Book Awards odbywa się co roku w listopadzie. National Book Foundation przyznaje autorom National Book Awards oraz dwie nagrody za całokształt twórczości. National Book Awards zostały ustanowione w 1936 r. przez American Booksellers Association, przerwane podczas drugiej wojny światowej, przywrócone przez trzy organizacje branżowe w 1950 r.

⁸ ZHP, box 16, folder 6.

Niektóre z omawianych książek nigdy nie zostały przetłumaczone na język polski, a nawet nie można ich znaleźć w zbiorach polskich bibliotek w oryginalnej anglojęzycznej wersji. Omawiając je w audycjach, Haupt informował o ich istnieniu oraz przyswajał je polskim słuchaczom, którzy w owym czasie byli pozbawieni wiedzy na temat amerykańskiej czy zachodniej produkcji wydawniczej. Doskonałym tego przykładem są książki wymienione w audycji z 11 czerwca 1957 roku zatytułowanej *What America Is Reading – A Guide To Summer Reading* [Co Ameryka czyta – przewodnik po lekturach wakacyjnych]. Audycja ma częściowo charakter szkicu (poświęcona jest zjawiskom kulturalnym i osobom twórców), a częściowo recenzji (informuje o wydaniu kilku tytułów, a jednocześnie dokonywana jest ocena tych publikacji)⁹. Autor podkreśla wysoką statystykę wydawniczą, czyli produkcję pięciu tysięcy tytułów książkowych w ciągu omawianych sześciu miesięcy. Spełniając wymagania recenzji, streszcza polecane przez krytyków książki autorów amerykańskich i innych, z różnych dziedzin i gatunków: powieści (m.in. Williama Faulknera, Johna Steinbecka, Daphne du Maurier, Alberta Camusa); biografie zatytułowaną *The Sea Dreamer: a definitive biography of Joseph Conrad* [Marzyciel morza] Georges'a Jean-Aubry'ego, przyjaciela Józefa Konrada-Korzeniowskiego; dziennikarską publikację *The Bridge at Andau* [Most w Andau] amerykańskiego pisarza Jamesa Michenera, opisującą powstanie węgierskie 1956 roku; pamiętnik szeregowca armii amerykańskiej, Martina Russa, z wojny w Korei *The Last parallel: a Marine's War Journal* [Ostatni równoleżnik]; i wreszcie reportaż Richarda Wrighta z podróży do Hiszpanii *Pagan Spain* [Pogańska Hiszpania]. Książka Michenera znajduje się jedynie w zbiorach biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego, a kolejne tytuły tego autora w kilku innych bibliotekach polskich¹⁰, ale tylko w oryginale. Podobnie z książkami Russa¹¹. Pozostałe wymienione tytuły są w zbiorach polskich do dzisiaj niedostępne.

W audycji z 16 lipca 1957 roku Haupt recenzuje kieszonkowe wydanie antologii poezji amerykańskiej pod redakcją Seldena Rodmana. Antologia zawiera arcydzieła liryki, epiki i ballady od czasów kolonialnych do współczesności, poprzedzone „wnikliwym wstępem krytycznym”¹². Bogata poezja USA nie została uwzględniona we wcześniejszych antologiach poezji angielskiej wydanej w 1861 roku pod redakcją Francisca Turnera Palgrave'a, następnie w roku 1900 przez Oxford University Press: *The Oxford Book of English Verse, 1250–1900* pod redakcją Arthura Quillera-Coucha, gdzie na 883 utwory tylko 14 reprezentowało amerykańskich poetów. Recenzowana książka zawiera wiersze poetów amerykańskich XVI i XVII wieku, przedstawicieli poezji z Nowej Anglii: Ralpa Waldo Emersona, Henry'ego Wadswortha Longfellowa, Henry'ego Davida Thoreau, następnie Edgara Allana Poego, Williama Ellery'ego Channinga, Louisy May Alcott, marynisty Hermana Melville'a, Walta Whitmana, Emily Dickinson oraz autorów pokolenia współczesnego Hauptowi: Edvina Arlingtona, Carla Sandburga, Roberta Frosta i innych. W polskich bibliotekach znajdują się trzy anglojęzyczne egzemplarze książki

⁹ Zbigniew Bauer, „Gatunki dziennikarskie”, w: *Dziennikarstwo i świat mediów*, red. Zbigniew Bauer, Edward Chudźński (Kraków: TAIWPN Universitas, 2000), 161.

¹⁰ http://katalog.nukat.edu.pl/search/query?match_1=MUST&field_1&term_1=james+michener&facet_date=0.195&sort=relevance&theme=nukat.

¹¹ http://katalog.nukat.edu.pl/search/query?match_1=MUST&field_1&term_1=martin+russ&sort=relevance&pageNumber=2&theme=nukat.

¹² ZHP, box 16, folder 6: *What America Is Reading – Selden Rodman's 100 American Poems*.

Rodmana¹³. Nie została ona nigdy przetłumaczona na język polski, podobnie jak antologia pod redakcją Palgrave'a, której wydanie z 1935 roku znajduje się tylko w bibliotece KUL-u¹⁴.

W archiwum Haupta znajduje się dziewiętnaście skryptów audycji tego gatunku. Zajmują od dwóch do trzech stron maszynopisu. Przeważnie kończą się prośbą skierowaną do słuchaczy o pytania dotyczące literatury amerykańskiej, z podaniem adresu, na jaki należy je przysyłać. Pozwala to przypuszczać, że redakcja była otwarta na sugestie swoich odbiorców.

Z kolejnego cyklu, zatytułowanego *American Panorama* [Panorama amerykańska], zachowały się tylko cztery audycje. Żaden skrypt nie ma daty, dwóch tytułów nie można odczytać, tekst miejscami jest słabo czytelny lub zupełnie nieczytelny z powodu zalania wodą¹⁵. Jedna z audycji jest niekompletna, w archiwum znajdują się tylko dwie strony tekstu, dwie inne składają się z czterech stron, następna z trzech, a najdłuższa – z sześciu. Jedna z audycji ma charakter reportażu z Kitty Hawk, miejsca, w którym bracia Wright odbyli pierwszy w historii lot i gdzie znajduje się granitowy obelisk wzniesiony przez rząd USA w 1932 roku na ich cześć. Haupt omawia także badania i eksperymenty, których rezultatem była konstrukcja samolotu napędzanego silnikiem¹⁶.

Dwie kolejne audycje mają charakter szkicu. Pierwsza to rodzaj reportażu z południa Ameryki, zwłaszcza z Karoliny Północnej. Haupt omawia zmiany gospodarcze, kulturalne i społeczne, jakie zaszły w tym regionie po drugiej wojnie światowej. Wzbogaca audycję fragmentami z jednej z serii książek *A Treasury of American Folklore* [Skarby amerykańskiego folkloru], zredagowanej przez Benjamina Alberta Botkina (1901–1975), amerykańskiego folklorystę i badacza. Książka jest kolekcją historii, legend i piosenek Południa, między innymi o Buffalo Billu czy Jesse Jamesie¹⁷. Bogaty dorobek kultury ludowej, zwłaszcza jako podstawę rozwoju poszczególnych gatunków muzycznych, naszkicował Haupt w dwóch innych audycjach z tego cyklu poświęconych bluesowi. Przedstawił w nich historię gatunku i motywy muzyczne. Są to słuchowiska z podziałem na głosy: Zapowiadacz, Narrator, Głosy I–III. Niestety, w obu przypadkach tekst jest niekompletny i prawie nieczytelny¹⁸.

Haupt interesował się także jazzem i jego historią. Jedną z najciekawszych audycji *Panoramy* jest *Jazz Was Born in New Orleans – American Panorama* [Jazz narodził się w Nowym Orleanie – panorama amerykańska]. Audycja charakteryzuje się formą mieszaną: jest jednocześnie słuchowiskiem (podział na głosy: Zapowiadacz, Narrator, Głosy I–VI) i szkicem. Autor, korzystając ze swoich malarskich umiejętności, opisuje plastycznie Nowy Orlean położony w Luizjanie nad Missisipi, wśród bagien, „gdzie gwiazdy Południa odbijają się w wodach jeziora

¹³<http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:3390508&fromLocationLink=false&theme=nukat>, <http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:533460&fromLocationLink=false&theme=nukat>.

¹⁴<https://www.palgrave.com/gp/book/9780230314290>, <http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:2634908&fromLocationLink=false&theme=nukat>.

¹⁵Archiwum przechowywane było w garażu, gdzie dostała się woda. W takim stanie dokumenty trafiły do Stanfordu. Tylko digitalizacja mogłaby pomóc w szczegółowszym odczytaniu tekstu.

¹⁶ZHP, box 15, folder 9.

¹⁷ZHP, box 15, folder 9.

¹⁸ZHP, box 15, folder 9.

Pontchartrain¹⁹, podkreślając wyjątkowość miejsca, w którym łączą się kultury francuska, hiszpańska i amerykańska, gdzie miesza się ballady, blues, ludowe piosenki i przyśpiewki. Haupt opisuje jazz dialogiem kilku głosów, koncentrując się na spontaniczności i improwizacjach w jazzie. Omawia przenikanie się różnych gatunków muzycznych, ich ewolucję oraz powstanie nowych, takich jak blues, ragtime, stomps, swing, boogie-woogie, be-bop, poświęca uwagę także składom instrumentalnym zespołów ulicznych i barowych. Wymienia prekursorów jazzowych, między innymi „Papę Jacka” Laine’a, Kinga Olivera, Jimmy’ego Yanceya oraz bardziej współczesnych, takich jak George Gershwin, a przede wszystkim Louis Armstrong. Audycja ma dynamiczny charakter, wzbogacona została ilustracjami muzycznymi w postaci standardów z *Farewell Blues*, utworu granego przez Dixieland Band, czy *The Man I Love* George’a Gershwina w wykonaniu Louisa Armstronga. Jest to przykład audycji o znacznych walorach informacyjnych, a przy tym ciekawie skomponowanej.

Seria przedstawiająca muzykę i pieśni Ameryki, zatytułowana *Music in America* [Muzyka w Ameryce], kontynuuje tematykę folkloru. Haupt omawia krajobraz, historię i sztandarowe utwory kilku regionów: Hawajów, regionu Missisipi i ogólnie Południa. Do tego cyklu należy zaliczyć słuchowisko poświęcone Stephenowi Collinsowi Fosterowi (1826–1864), ojcu muzyki amerykańskiej, znanemu przede wszystkim z przedstawiania muzyki Południa w swoich widowiskach muzycznych i komponowania pieśni dla minstreli, popularnych wśród pionierów i poszukiwaczy złota. Okrzyknięty „najsłynniejszym autorem tekstów XIX wieku”, skomponował ponad 200 piosenek, w tym *Oh! Susanna*, które są popularne do dziś. Większość jego rękopisów muzycznych zaginęła, ale publikacje tej twórczości przez współczesnych mu wydawców znajdują się w różnych kolekcjach. W audycji odśpiewane zostają dwa utwory w polskim tłumaczeniu (tytuły nieczytelne)²⁰. W innych audycjach z tego cyklu Haupt omawia poszczególne gatunki muzyczne, między innymi musical amerykański²¹.

Dwie kolejne serie omawiające muzykę amerykańską to cykl poświęcony poszczególnym kompozytorom oraz musicalom broadwayowskim.

Pierwsza seria to *American Composers* [Amerykańscy kompozytorzy], w której Haupt przedstawia czołowe postacie sceny muzycznej: Aarona Coplanda (1900–1990), Gian-Carlo Menottiego (1911–2007), Charlesa Ivesa (1874–1954), Rofersa Sessionsa (1896–1985), Virgila Thompsona (1896–1989) i Leonarda Bernsteina (1918–1990). Sześć audycji ma długość od trzech do pięciu stron i formę szkicu. Aby uniknąć monotonii, autor wprowadza podział na głosy, modelując w ten sposób słuchowiska. Omawia biografie kompozytorów i ich najważniejsze utwory. W audycji z okazji 57. rocznicy urodzin Coplanda, prawdopodobnie z 14 listopada 1957²² (data i tekst miejscami nieczytelne), cytuje fragmenty jego wypowiedzi pochodzące z wywiadów lub książek, nie podając jednak źródeł. Zabieg ten powoduje, że słuchacz odnosi wrażenie obecności kompozytora, co zwiększa siłę przekazu i wywołuje efekt autentyczności.

¹⁹ZHP, box 15, folder 9.

²⁰ZHP, box 15, folder 9.

²¹ZHP, box 15, folder 9, audycja z 22 maja 1956 r.: *Music In America – American Musical*.

²²ZHP, box 16, folder 7.

Drugą serię, zatytułowaną *Musicals From Broadway*²³ [Musical z Broadwayu], reprezentuje dziewięć trzystronicowych audycji (dodatkowo dwa podwójne egzemplarze). Każda z recenzji poświęcona jest jednemu musicalowi, omawia jego temat, wątki oraz zawiera fragmenty muzyczne. Jednocześnie jest to okazja do przedstawienia szerzej twórczości kompozytorów, z uwzględnieniem innych twórców komedii muzycznych. Haupt omawia nie tylko powszechnie znane musicaly z lat 40. i 50. XX wieku, takie jak *My Fair Lady* czy *King and I* [Król i ja], ale i te mniej znane w Polsce, jak *Annie Get Your Gun* [Annie, łap swoją strzelbę] czy *The Pijama* [Pizama], pokazujący szczęśliwie rozwiązany zatarg pomiędzy pracownikami a pracodawcą i oddający przy tym warunki życia amerykańskiego²⁴. Audycje są częściowo nieczytelne.

Broadway jest tematem oddzielnego szkicu z 8 lipca 1957 roku, *Broadway At The End Of The Theatrical Season* [Broadway w końcu sezonu teatralnego]. Autor opiera się na artykule z „New York Timesa”, oceniającego ubiegły sezon teatralny na Broadwayu, gdzie wystawiono 158 sztuk, oraz 72 w innych dzielnicach, które to spektakle przyciągnęły w sumie 10 milionów widzów. Haupt podkreśla wysoki poziom dramatopisarski wystawianych przedstawień (Eugene O’Neill, Elia Kazan czy Tennessee Williams) i aktorski (10 tysięcy aktorów skupionych wokół szkół aktorskich). Omawia również historię miejsca – ogromne sukcesy lat 20. i 30. XX wieku, a następnie okres spadku popularności w wyniku wprowadzenia filmu dźwiękowego oraz telewizji²⁵.

Cykl *Cultural Life In America* [Życie kulturalne Ameryki] poświęcony jest kulturze, nauce i codziennemu życiu Amerykanów. Audycje przybliżają naukowców, laureatów Nagrody Nobla w różnych dziedzinach, instytucje życia kulturalnego i akademickiego oraz życie codzienne, na przykład aspekt czytelnictwa. Mają formę wywiadów, reportaży, szkiców, recenzji. Do tego cyklu należy reportaż o Peabody Essex Museum (PEM) w Salem, Massachusetts, następcy Towarzystwa Morskiego Wschodnich Indii, założonego w 1799 roku. Haupt omawia historię instytucji i gromadzenia kolekcji, w skład której weszły dokumenty z podróży, logi okrętowe, informacje o sztuce nawigacji. Audycja zawiera także szczegółowe informacje dotyczące kilku działów muzeum, na przykład modeli okrętów (statek handlowy, łódź rybacka, wielorybnicza – tu przy okazji występuje odnośnik do powieści *Moby Dick*, ponieważ w muzeum znajduje się także sprzęt do połowu wielorybów), sali portretowej i biblioteki gromadzącej wydawnictwa morskie sięgające XVI wieku²⁶.

Innym przykładem tej serii jest szkic z 4 kwietnia 1956 roku, *Nobel Prose Winner – American Born T.S. Eliot* [Laureat literackiej Nagrody Nobla – Amerykanin T.S. Eliot], o laureacie literackiej Nagrody Nobla z 1948 roku, długoletnim redaktorze pisma literackiego „Criterion”, autorze *Ziemi jałowej* i *Czterech kwartetów*. Autor audycji podkreśla podobieństwa występujące w twórczości poety z elementami polskich legend i powieści: dramat *Mord w katedrze*, przedstawiający męczeństwo św. Tomasza Becketta, arcybiskupa Cantenbury, zestawiony jest z legendą o Bolesławie Śmiałym i św. Stanisławie Szczepanowskim. Poemat *Manekiny*

²³ZHP, box 16, folder 3.

²⁴ZHP, box 16, folder 3, „Musicals From Broadway” – The Pijama (n.d.)

²⁵ZHP, box 16, folder 3, audycja z 8 lipca 1957 r.: Broadway At The End Of the Theatrical Season.

²⁶ZHP, box 15, folder 5, audycja z 15 września 1956 r.: Massachusetts – Peabody Museum Of Salem.

poprzedzony został mottem z Conrada-Korzeniowskiego, którego twórczości Eliot był miłośnikiem. Dramaty Eliota, wystawiane w teatrach angielskich i amerykańskich, cieszyły się powodzeniem, gdyż ukazywały głębokie filozoficzne tematy w warunkach codzienności (*Cocktail party*). Tylko jeden utwór Eliota wydany do czasu emisji audycji Haupta znajdował się w tym czasie w zbiorach polskich bibliotek. Inny znalazł się w antologii²⁷.

Kilka audycji przybliży słuchaczom tradycje i zwyczaje amerykańskie. Taką funkcję pełni szkic z 22 listopada 1956 roku omawiający Święto Dziękczynienia, obchodzone w Stanach Zjednoczonych w czwarty czwartek listopada na pamiątkę pierwszych dożynek dokonanych przez mieszkańców kolonii Plymouth w 1621 roku²⁸, oraz słuchowisko oparte na legendzie o jeźdźcu bez głowy, z 30 października 1956 roku, *The Legend of Sleepy Hollow* [Legenda z Niemrawego Dołka]. Autor wykorzystuje równoległe czasowo w Polsce święto Zaduszek do pokazania pewnych wspólnych elementów ze świętem Halloween. Jest to również pretekst do omówienia jednego z wczesnych przykładów literatury amerykańskiej, opowiadania Washingtona Irvinga, współczesnego Mickiewiczowi²⁹.

Ostatnią serię stanowi *American Literature* [Literatura amerykańska], zawierająca omówienia poszczególnych gatunków i prądów literackich, twórczości pisarzy czy kroniki wydawnicze. W archiwum znajduje się 25 audycji z tego cyklu. Niektóre mają formę szkicu, inne są recenzjami, wywiadami bądź esejami. Nadawane były co środę. Z tej serii pochodzi szkic omawiający jedno z wydań amerykańskiego rocznika literackiego „New Directions” [Nowe Kierunki], redagowanego przez Jamesa Laughlina od 1936 roku. Przy okazji Haupt prezentuje magazyny publikujące pionierskie utwory literackie, zarówno prozę, jak i poezję³⁰, między innymi „Poetry”, magazyn założony w Chicago w 1912 roku przez Harriet Monroe, amerykańską redaktorkę, krytyka literackiego, poetkę i mecenaszkę sztuki, która odegrała ważną rolę w rozwoju współczesnej poezji, wspierając poetów takich jak Wallace Stevens, Ezra Pound, Thomas Stearns Eliot, William Carlos Williams, Carl Sandburg, Max Michelson i inni. Audycja zawiera krótką biografię Laughlina, założyciela magazynu i wydawnictwa pod tą samą nazwą, wydającego klasykę literatury europejskiej i amerykańskiej: Gustave’a Flauberta, Henry’ego Jamesa, Josepha Conrada oraz utwory prekursorskich pisarzy, takich jak między innymi James Joyce, Franz Kafka, Arthur Rimbaud, Tennessee Williams. Laughlin wziął udział w tak zwanej kulturowej zimnej wojnie przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Dzięki funduszom Fundacji Forda i pomocy poety i redaktora Haydena Carrutha Laughlin założył organizację non-profit Intercultural Publications, która wydawała w Europie kwartalnik „Perspectives USA” poświęcony amerykańskiej sztuce i literaturze. Ostatecznie ukazało się szesnaście numerów czasopisma. Obok pisarzy i poetów amerykańskich publikowanych w „New Directions” w roczniku tym ukazywały się też utwory autorów europejskich, południowoamerykańskich i azjatyckich. Laughlin publikował również utwory Haupta, a w archiwum zachowała się kore-

²⁷http://katalog.nukat.edu.pl/search/query?match_1=MUST&field_1&term_1=thomas+stearns+eliot&facet_lang=pol&facet_date=0.195&sort=relevance&theme=nukat.

²⁸ZHP, box 15, folder 6.

²⁹ZHP, box 11, folder 6, audycja z 30 października 1951 r.

³⁰Więcej na temat XX-wiecznych czasopism literackich w Ameryce zob. *American literary magazines: the twentieth century*, red. Edward E. Chiellens (New York: Greenwood, 1992).

spondencja między nim a Hauptem³¹. Kolejny szkic z tego cyklu, wyemitowany w 1956 roku (brak daty dziennej³²), został oparty częściowo na eseju Jana Lechońa. Najprawdopodobniej omawia twórczość pisarzy amerykańskich, ponieważ czytelne są nazwiska Walta Whitmana i Henry'ego Jamesa, o których pisał i których talent Lechoń cenił³³.

Większość audycji omawia poszczególnych twórców w dziedzinie prozy, poezji, dramatu i historii literatury lub prądy literackie, między innymi Edgara Allana Poe'go, Marka Twaina, Edwina O'Connora, Emily Dickinson, Nathaniela Hawthorne'a, Erskine'a Caldwella, Scotta Fitzgeralda, Stephena Crane'a, Frana Norrisa, Jacka Londona, Theodore'a Dreisera, Wallace'a Stevensa, Thorntona Wildera, Tennessee Williamsa, Vana Vycka Brooksa. W archiwum zachowały się dwa szkice poświęcone w całości twórczości Poe'go, a w kilku innych znajdują się wzmianki o tym pisarzu. W pierwszej, z 23 maja 1956 roku, Haupt omawia opowiadania detektywistyczne, podkreślając nowatorstwo i talent pisarza. Przypomina, że to Poe, a nie Arthur Conan Doyle, był ojcem powieści detektywistycznej. Pokazuje, że jest to gatunek niesłusznie uważany za trywialny, podkreślając, że zyskał on na znaczeniu nawet w oczach komunistów, którzy przyznali w czasie odwilży 1956 roku, że tego typu literatura (pióra A.C. Doyle'a, Agathy Christie, Fiodora Dostojewskiego) jest godziwym rodzajem rozrywki, kształcąc w czytelniku zmysł logiki i dedukcji. Haupt omawia kilka opowiadań: *Złoty żuk*, *Skradziony list*, *Morderstwo przy rue Morgue*, *Zniknięcie Marie Rougat* i przypomina, że postać z opowiadań Poe'go, detektyw Dupin, jest prototypem wszystkich późniejszych bohaterów powieści detektywistycznych. Podkreśla erudycję i pomysłowość pisarza oraz wizjonerską uczuciowość Poe'go jako poety³⁴. W latach 50. w Polsce zostały wydane tylko cztery tłumaczenia opowiadań Poe'go, w Polsce przedwojennej zaś – siedem.

Przykładem audycji poświęconej prądom literackim jest szkic z 29 sierpnia 1956 roku poświęcony XIX-wiecznym transcendentalistom – pisarzom z Nowej Anglii skupionym wokół Harvardu i Yale. Grupa opierająca się na filozofii Kanta i Konfucjusza podkreślała wartości indywidualizmu i nawoływała do odwrócenia się od klasycznej literatury angielskiej. Do jej przedstawicieli należeli przede wszystkim Henry David Thoreau oraz Margaret Fuller, Henry Wadsworth Longfellow, Nathaniel Hawthorne, Walt Whitman. Thoreau jest najbardziej znany ze swojej książki *Walden* opowiadającej o miejscu, gdzie zamieszkał i zbudował swoją chatę, będącej refleksją na temat prostego życia w naturalnym otoczeniu, oraz z eseju *O obywatelskim nieposłuszeństwie*, argumentu za nieposłuszeństwem wobec niesprawiedliwego państwa³⁵.

W tym cyklu Haupt omawiał także aktualne wydarzenia. Jednym z nich była konferencja poświęcona tematowi idei i praktyki uporządkowanej wolności w XX wieku, „Essentials of Freedom” [Podstawy wolności], która odbyła się w prywatnej, elitarnej uczelni Kenyon College, w stanie Ohio, 11 kwietnia 1957 roku. Wśród trzynastu prelegentów reprezentujących

³¹ZHP, box 1, folder 7: Correspondence, 1949–1963: with editors of „New Directions”: James Laughlin, et al.

³²Dokładna data nieczytelna, audycja musiała zostać nadana po 8 czerwca 1956 r., ponieważ w streszczeniu występuje zdanie: „Lechoń, recently decesaed [Lechoń, niedawno zmarły]”. Tekst nieczytelny, zalany.

³³ZHP, box 15, folder 10.

³⁴ZHP, box 15, folder 10.

³⁵ZHP, box 15, folder 10.

świat nauki, sztuki i polityki znaleźli się Peter Vereck, poeta i profesor uczelni, oraz Barbara Ward, brytyjska ekonomistka. Autor omawia krótko historię uczelni oraz konferencję. Tekst jest prawie nieczytelny³⁶. Kolejną audycją jest wywiad z września 1957 roku przeprowadzony z profesorem Ludwikiem Krzyżanowskim³⁷ z Uniwersytetu Columbia na temat studiów amerykańskiej literatury współczesnej w programach amerykańskich uniwersytetów. Krzyżanowski omawia różnicę w nauczaniu literatury angielskiej i amerykańskiej na poszczególnych uczelniach, koncentrując się na Uniwersytecie Columbia, gdzie nacisk kładzie się na literaturę angielską, i Uniwersytecie Pennsylvania, który zajmuje się w sposób bardziej wyspecjalizowany literaturą amerykańską, podając szczegółowe tematy kursów. Podkreśla, że uniwersytety specjalizują się w różnych tematach badawczych, na przykład Uniwersytet Buffalo w twórczości Jamesa Joyce'a (znajduje się tam jego kolekcja). Rozmówca Haupta odnotowuje fakt, że poszczególne uniwersytety gromadzą kolekcje archiwalne dotyczące indywidualnych pisarzy. Wyjaśnia również specyfikę uniwersyteckiego ruchu wydawniczego i różnych form działalności twórczej, łącznie z organizowanymi tam warsztatami pisarskimi. Wykładowcy literatury są nie tylko krytykami literackimi, ale także pisarzami i poetami, na przykład Robert Penn Warren (Southwestern College, Rhodes College) w Memphis, Tennessee. Wywiad ma duże walory informacyjne³⁸.

Audycje poświęcone życiu literackiemu, kulturalnemu i naukowemu w USA są istną kopalnią wiedzy o współczesnej Hauptowi Ameryce. Mimo iż w niektórych audycjach występuje pierwiastek propagandowy, musimy pamiętać, że nie można było go uniknąć. Większość z nich ma jednak charakter wybitnie informacyjny i popularyzatorski. W niektórych autor pokusił się o naszkicowanie procesów historycznych i uwarunkowań społecznych, które doprowadziły do aktualnej sytuacji. Doskonałym tego przykładem są audycje o czytelnictwie. Szczególną wartość informacyjną mają audycje o poszczególnych utworach i gatunkach literackich i muzycznych oraz o autorach i kompozytorach.

³⁶ZHP, box 15, folder 10. Data jest nieczytelna, ale informacja na temat konferencji jest dostępna: <https://digital.kenyon.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3102&context=collegian>.

³⁷Ludwik Krzyżanowski, absolwent anglistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim, od 1938 r. przebywał w Stanach Zjednoczonych jako attaché kulturalny i oświatowy w polskich placówkach dyplomatycznych w Chicago i Nowym Jorku. W czasie drugiej wojny światowej był pracownikiem Polish Information Center. Po wojnie wykładowca literatury i języka polskiego na Columbia University w Nowym Jorku oraz nauk politycznych na New York University. Członek Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku. Od 1956 do 1986 redaktor kwartalnika „The Polish Review”.

³⁸ZHP, box 16, folder 5.

Bibliografia

American literary magazines: the twentieth century, red. Edward E. Chielens. New York: Greenwood, 1992.

Bauer, Zbigniew. „Gatunki dziennikarskie”. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*, red. Zbigniew Bauer i Edward Chudzński. Kraków: TAIWPN Universitas, 2000.

Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, Zygmunt Haupt Papers.

Haupt, Zygmunt. „The little magazine”. *Kultura* 6 (1950): 118–121.

SŁOWA KLUCZOWE:

GŁOS AMERYKI

Zygmunt Haupt

audycje radiowe

ABSTRAKT:

W artykule omówiono audycje przygotowywane przez Zygmunta Haupta dla Głosu Ameryki w latach 1951–1958. Skrypty audycji stanowią część archiwum pisarza znajdującego się w Kolekcji Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. C.H. Greena na Uniwersytecie Stanforda w Kalifornii. Audycje poświęcone życiu literackiemu, kulturalnemu i naukowemu w USA są istotną kopalnią wiedzy o współczesnej Hauptowi Ameryce. Większość z nich ma charakter ściśle informacyjny i popularyzatorski, chociaż nie brak audycji o wydźwięku propagandowym. Szczególną wartość informacyjną mają audycje o poszczególnych utworach, gatunkach i prądach literackich oraz muzycznych. Inne omawiają poszczególnych autorów i kompozytorów. Kolejne przedstawiają kulturę, naukę, zwyczaje i codzienne życie Amerykanów. W artykule przeanalizowano kilka serii: *American Literature* (Literatura amerykańska), *What America Is Reading?* (Co Ameryka czyta), *American Panorama* (Panorama amerykańska), *Music in America* (Muzyka w Ameryce), *Musicals from Broadway* (Musicaly z Broadwayu) oraz *Cultural Life In America* (Życie kulturalne Ameryki).

NOTA O AUTORCE:

Barbara Krupa (1966) – pracuje w Stanford University od 2000 roku, obecnie jako Newspaper Digitization Project Manager, poprzednio pełniła obowiązki kuratora Slavic and East European Collections. Posiada dwa tytuły magistra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej. Ukończyła Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie oraz San Jose State University w San Jose, Kalifornia, USA. Jest członkiem Association for Slavic, East European and Eurasian Studies i Committee on Libraries and Information Resources – Subcommittee on Copyright Issues, Polish American Historical Association, Polish Studies Association oraz członkiem rady redakcyjnej Slavic and East European Information Resources. Przygotowuje rozprawę doktorską pod tytułem *Publicystyka Zygmunta Haupta na antenie Głosu Ameryki w latach 1951–60*.

Interesuje się zagadnieniami związanymi z polskimi oficynami wydawniczymi na emigracji w USA, a zwłaszcza działalnością Roy Publishers w Nowym Jorku.

Opublikowała między innymi: *Zygmunt Haupt's Anniversary Broadcasts on Voice of America (1951–1960) an Outline of the Problems*, „Roczniki Humanistyczne” 2020, vol. 68, nr 1 s. 75–90; *The Zygmunt Haupt Papers, 1907–1976, a Polonica Collection at Stanford University Libraries: Content Details*, „Slavic & East European Information Resources” 2019, vol. 20, nr 3-4, s. 194–206; *Działalność Roy Publishers w Nowym Jorku w latach 1941–1960 jako kontynuacja tradycji przedwojennego Towarzystwa Wydawniczego „Rój”*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2019, vol. 13, s. 291–309; *Zygmunt Haupt: między popularyzacją a demagogią*, [w:] *Jestem bardzo niefortunnym wyborem: studia i szkice o twórczości Zygmunta Haupta*, red. nauk. Andrzej Niewiadomski, Paweł Panas, Lublin 2018, s. 181–192; *Zygmunt Haupt – pisarz, tłumacz, redaktor Głosu Ameryki, popularyzator książek i czytelnik*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2017, vol. 11, s. 231–252; *Papers of Zygmunt Haupt, Polish émigré writer, Available at Stanford University Libraries*. „Slavic & East European Information Resources” 2009, vol. 10, nr 4, s. 322–325.